

са страним елементом, односно кад се нађу у позицији судије или арбитра за ту врсту уговора.

Читајући ову књигу, стручњак може лако закључити да она није плод површних знања и искустава накупљених кроз праксу, већ да представља озбиљну научну литературу која је плод темељитог изучавања проблема на основу упоредноправног метода, уз обилато коришћења иностраних научних и стручних радова, као и великог броја страних извора права.

Књига не представља затворен систем, у том смислу што би евентуално доктринарно неслагање са ауторовим закључцима изнетим у њој, чинило ту књигу незанимљивом. Напротив, књига садржи огроман број поузданих информација, а ауторова размислињања су сама по себи довољно подстицајна за даљу стручну обраду тих информација. Тако је ова књига, у сваком случају, препоручљив саставни део озбиљне правничке библиотеке.

др Слободан М. Марковић

Научни скуп: "СТО ПЕДЕСЕТ ГОДИНА ОД ДОНОШЕЊА СРПСКОГ ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА (1844-1944)"

У духовној атмосфери препознатљивој (и) по питагорејском схватању симболичности бројева, поводом стопедесетогодишњице Српског грађанског законика као означаја и озрачаја српске (правно) духовне хармоније, Одељење друштвених наука САНУ и Правни факултет у Београду 23. и 24. маја 1994. године организовали су научни скуп посвећен СГЗ.

Свечани део скупа почео је поздравном речју акад. Косте Михиловића, секретара Одељења друштвених наука САНУ, и проф. др Мирослава Петровића, декана Правног факултета у Београду и њиховом исказаном жељом за успешним сагледавањем правно-цивилизацијске вредности СГЗ.

Концепт радног дела скупа доследно је спроведен у три деонице: преподневним и поподневним радом 23. маја и завршном деоницом 24. маја. Под председавањем акад. М. Јовичића и проф. О. Станковића, прва деоница научног скупа започела је рефератом А. Гамса ("*Значај СГЗ за Србију 19. века*"), у коме је вредност СГЗ виђена у стварању привредно-културних веза са Европом тога доба и у успостављању апсолутне приватне својине. У реферату М. Јовичића ("*Осам српских и југословенских устава и СГЗ*") истакнуто је да, у доба бурног развоја уставности, читав један век важи СГЗ, уз незнатне измене и допуне и прилагођавања, пре свега, путем судске праксе. Нова визија изградње друштва после II светског рата, морала је условити престанак важења СГЗ. Академик А. Фира ("*СГЗ и Устав Србије*"), сматрајући однос ових правних аката битним за физиономију правног поретка, истиче да еволуција српске уставности, почев од каталога личних и економских права, јесте контекст за рану кодификацију грађанског законика. У раду М. Јовановића ("*СГЗ и природно право*") анализиран је утицај школе природног права у личноправним, породичноправним и стварноправним решењима СГЗ. Рад проф. Ј. Даниловића ("*СГЗ и римско право*") је прво истраживање ових односа, посебно присустваримског класичног или Јустинијановог права у облигационоправној сфери законика. Д. Кнежић Поповић ("*Удео изворног римског права у СГЗ*") присутност изворног римског права у статусном, породичном, стварном и наследном делу СГЗ оценила је "врло скромним". Ђ. Крстић ("*СГЗ и обичајно право*") даје занимљив закључак о данашњем значају обичајног права у примени грађанскоправних норми у руралним планинским подручјима. Д. Николић у реферату "*Рад на грађанском законнику у Србији 1829-1835. године*" објашњава персоналне, организационе и друштвене корене као "залог неуспеха" рада законодавне комисије. В. Стојанчевић ("*Политичке и друштвене при-*

лике у Србији у време доношења грађанског законика 1844. године") истакао је свестрани развитак српског јавног живота и означио социјалне, привредне и уставноправне чиниоце који су утицали на издавање СГЗ. *Радос Љушић* ("*Јован Хаџић и кнез Милош*") представио је мене у односима кнеза и правника. У реферату "*Објаснење грађанског законика за Књажество Србско од др. Димитрија Матића професора отечественог права у лицеуму србском*", *Б. Марковић* је предочио намену, теоријске утицаје и неповољне околности стварања овог јединог систематског коментара СГЗ. *Т. Подгорац* ("*Основни појмови о праву и правословној науци и о грађанским законима уопште према "Објаснењу" Д. Матића*") је оценио Матићево дело као "првину" у систематском излагању, посебно питања везаних за грађанске законе уопште.

Поподневни део рада научног скупа (председавали академик В. Стојанчевић и проф. М. Орлић) започео је рефератом *М. Стефановске* ("*Кодификаторски рад В. Богишића и Ј. Хаџића - сукоб закона и обичаја*") у коме је сукоб закона и обичаја посматран у области задружног права, због опстојаности тог породичног облика и отпорности моралних назора према споља инцираним елементима. *А. Молнар* ("*Социјална мисао у позадини кодификације Ј. Хаџића и В. Богишића*") је разматрао различите одговоре СГЗ и ОИЗ у вези односа грађанског друштва и кућне задруге. *Н. Војиновић* ("*Грађански законик за Кнежевину Србију и ОИЗ за Књажевину Црну Гору*"), поред сличности ових законика, констатује и разлике по карактеру, садржини, систематизици и опсегу нормирања. Реферат *М. Чизмовића* ("*Сто педесет година ГЗ за Кнежевину Србију*") за тему је имао Богишићева опажања о СГЗ, тј. његову опрезност одређену значајем и "авторитетом кодекса". *М. Ђуричић* ("*Примена канонског права, шеријата и СГЗ на Косову и Метохији*") је испитивао различите изворе права сходно националној специфичности Космета. У раду *И. Бабића* ("*Правни субјекти у СГЗ*") анализирана су физичка (временска димензија правне и обим пословне способности) и морална лица. Коауторски рад *Г. Станковића* и *М. Симића* ("*Тумачење закона у СГЗ*") казује о иновативности решења СГЗ у давању средстава за откривање воље законодавца и у превазилажењу схватања права као затвореног система. *Р. Ковачевић Куштримовић* ("*Државина према СГЗ*") закључује да су одредбе о државини нејасне и замршене, а да су државински спорови, и данас, неразумљиви судијама и странкама. *З. Рашовић* ("*Упоредна анализа одредаба СГЗ и ОИЗ о заложном праву на покретним стварима*") стварноправну природу залог посматра у претпроцесуалној и процесуалној фази. Рад *С. Аранђеловића* ("*Основне одредбе о уговорима у СГЗ и ЗОО*") указао је на разлике у погледу места, броја и садржине норми о уговорима у овим закони(ци)ма. У реферату *О. Станковића* ("*Реални уговори у СГЗ и његовом изворнику*") констатовано је да, за разлику од АГЗ, СГЗ зајам, послугу, оставу и залог не сматра реалним уговорима. Формулација СГЗ даје основа да се ови уговори сматрају неправим двострано обавезним уговорима. У раду *М. Тороман* ("*Одредбе о одговорности за штету у СГЗ и ЗОО*") истакнуте су разлике у месту, броју и садржини одредаба о овом институту у назначеним закони(ци)ма. *И. Јанковец* ("*Кривица као претпоставка уговорне одговорности (према СГЗ у поређењу са ЗОО)*") истиче да и СГЗ уговорну одговорност заснива на кривци, а да савремене тенденције иду у пооштравање одговорности дужника. *Б. Марковић* је постојање пар. 396 и 397 (о искључењу женске дече из наслеђа) оценила анахроним. *В. Стојиљковић* је истакао да су, због непомињања у ЗОО, правила СГЗ о уговору о ортаклуку примењива на односе који настају формирањем неких трговачких друштава и групација предузећа (конзорцијума, joint venture).

Последњи дан скупа (председавали акад. А. Фира и проф. Д. Поповић) започео је рефератом *Д. Поповића* ("*Објективна одговорност за штету по СГЗ*") у коме се истиче пропуст научне обраде одлука Касационог суда, а тиме и губитак прилике да српско право својим путем дође од установе објективне одговорности. *Ђ. Николић* ("*Одговорност за проузроковану ште-*

ту по СГЗ") је истраживао основ, начин и обим накнаде штете по СГЗ. Рад Б. Старовића ("Ретроспективни поглед на правила СГЗ о приговору неизвршеног уговора") има констатацију да наведено правило перфектно врши своју функцију без обзира на мене у (не)материјалном свету. Поред С. Панова ("Концепт брака по СГЗ"), "брачне параграфе" СГЗ истраживала је и О. Цвејић Јанчић ("Брачно право према СГЗ"), утврдивши њихову конфесионалност, патријархалност, али и напредност и универзалност. У раду Р. Ракића ("Терминологија сродства по СГЗ") указано је да су у СГЗ први пут кодификовани сроднички термини. М. Павловић ("Положај жене по СГЗ") са занимљивог (и) политичког аспекта разматра неједнакост супружника по СГЗ. Н. Павковић ("Породична задруга по СГЗ") је пажњу усмерио на недопуштене типове задруга, констатујући паралелно регулисање: СГЗ-ом и обичајем. Љ. Кркљуш ("Породичне задруге у СГЗ и у законодавству Војне границе") запажа разлику у значају сродства за настанак задруге и у (не)колективном карактеру својине у овим правним актима. А. Миљковић ("Схватања Ж. Перића о патријархалним породичним задругама") истиче да су СГЗ оштетили либерална начела, али због "симпатија законодавца" нису и разорила породичне задруге. Р. Ђуровић ("СГЗ и развитак србијанског села") констатује да превага правила СГЗ над обичајним правом почиње тек крајем 19. века. М. Орлић ("Вредност СГЗ") запажа промене значаја СГЗ: од израза културне и правне вредности у време доношења до карактеристике да је модерну епоху Србија дочекала са превазиђеним закоником. Реферат В. Водинелића ("Сто педесет година касније: шта је још живо у СГЗ") одликује запажање о застарелости језика, систематике, Породичног и Наследног права, док би неке остале одредбе користиле за интерпретацију и поуну правних празнина важећег права или као решења *de lege ferenda*.

У доцније вођеној расправи учествовали су академик Р. Лукић (поздравивши идеју одржавања скупа, СГЗ је оценио улазницом за модерно друштво), др Б. Митровић (о односу СГЗ и данашњег процеса приватизације), др М. Вучковић (о значају СГЗ у девет тачака: од баштинских књига до ортаклука), проф. О. Станковић (истакао је да се вредност СГЗ мора посматрати имајући у виду чињеницу да је, без генералних ревизија, дуж трајао од његовог изворника и да је еклектичност одлика бројних грађанских законика. Проф. Станковић је предложио скупу да се Савезна влада обавести да за стање грађанског незаконодавства кривицу не сноси цивилисти и да је нужно доношење јединственог грађанског законика). Проф. Ј. Даниловић казала је реч у одбрану дела и личности Ј. Хашића, сматрајући његово дело дивним сплетом живог у народу и визије будућности. Проф. В. Водинелић желео је да "разблажи густину негативних тонова о СГЗ", а концепт државине у СГЗ оценио је бољим од важећег права. Оцењујући СГЗ, проф. М. Орлић је истакао да је СГЗ у време доношења био велико достигнуће, крајем 19. века његова ревизија била је потреба, почетком 20. века неопходност, а између светских ратова са ревизијом СГЗ се закаснило.

На крају овог валидно осмишљеног и доследно спроведеног научног скупа, завршну реч казао је академик Александар Фира, наглашавајући да је, као пример тзв. консенсуалне демократије, унисано прихваћена порука са скупа да је, у време транзиције друштва, категорички императив да наша земља добије грађански законик.

др Слободан Панов